

ՀԱՍՏԱՏՈՒՄ ԵՄ

ԵՊՀ պրոռեկտոր

Է. Վ. Ասրիյան

19.05.2023թ.

ԿԱՐՄԻՔ

ԱՌԱՋԱՏԱՐ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅԱՆ

Ավետիս Լորիսի Գրիգորյանի «Սոթք գավառը միջին դարերում ըստ տատմահնագիտական աղբյուրների» Է 00. 03. «Հնագիտություն» մասնագիտությամբ պատմական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսության վերաբերյալ

ԵՊՀ Պատմության ֆակուլտետի Հնագիտության և ազգագրության ամբիոնի մայիսի 17-ին նիստում քննարկվեց Ավետիս Լորիսի Գրիգորյանի «Սոթք գավառը միջին դարերում ըստ տատմահնագիտական աղբյուրների» աշխատանքը՝ պատմական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսության վերաբերյալ:

Նիստին մասնակցում էին Հնագիտության և ազգագրության ամբիոնի վարիչ, պ.գ.դ., պրոֆեսոր Հ. Ավետիսյանը, պ.գ.դ., Պավել Ավետիսյանը, պ.գ.թ., դոցենտ Ա. Բորոխյանը, պ.գ.թ., դոցենտ Ա. Գնունին, պ.գ.թ., դոցենտ Մ. Գաբրիելյանը:

Ելույթ ունեցան Հ. Ավետիսյանը, Մ. Գաբրիելյանը և Հ. Հարությունյանը: Նիստի մասնակիցները արձանագրում են հետևյալը.

Աշխատանքը բաղկացած է ներածությունից, երեք գլուխներից, եզրակացություններից, գրականության ցանկից, հավելվածներից, քարտեզներից, նկարներից:

Աշխատանքը աչքի է ընկնում ինատիպությամբ, քանի որ հանդիսանալով պատմահնագիտական հետազոտություն, լուսաբանում է ըստ հնագիտական աղբյուրների

մեկ առանձին վերցրած տարածաշրջանի պատմությունը և նյութական մշակույթը մոտ 1300 տարվա ընթացքում: Պետք է նշել, որ հեղինակն ամբողջացնում է ոչ միայն գոյություն ունեցող պատմագիտական և հնագիտական տվյալները, այլև սեփական դաշտային նյութը:

Ներածությունում հեղինակը արժևորում է Սոթքի տարածաշրջանը, նշելով դրա տեղը և դերակատարումը Հայաստանի միջնադարյան պատմությունում: Այնուհետև հեղինակը ներկայացնում է դաշտային հետազոտությունների պատմությունը, որոնք հիմք են հանդիսացել ատենախոսական աշխատանքի համար: Իրավացիորեն նշվում է աշխատանքի նորարական բնույթը: Մասնավորապես առաջին անգամ մանրամասնորեն ներկայացվում և քննարկվում են Սոթք գավառի միջնադարյան հուշարձանների պեղումների արդյունքները, գիտական շրջանառության մեջ են մտցվում տարածաշրջանի հուշարձանների պեղումներից ձեռք բերված ռադիոածխածնային անալիզի տվյալները, նկարագրում և քննում է շուրջ երկու տասնյակ խաչքարեր և 60 տապանաքարեր: Էական հանգամանք է, որ հեղինակի հետազոտությունները մեծապես ընդլայնում են աշխատանքի աղբյուրագիտական հենքը ներկայացնելով և վերծանելով շուրջ 40 նորահայտ վիմագիր արձանագրություն: Հատկանշական է, որ հեղինակն օգտագործելով հնագիտական սկզբնաղբյուրները ներկայացնում է գավառի բնական պաշարների և հաղորդակցության ճանապարհների շահագործումը միջնադարում: Կարևոր նշանակություն ունի սկզբնաղբյուրների տվյալների բազայի ստեղծումը:

Հեղինակն իրավացիորեն ընդգծում է աշխատանքի գիտական և գիտա-գործնական նշանակությունն արդի պայմաններում:

Հեղինակը շարադրում է աշխատանքի համառոտ բովանդակությունն ըստ գլուխների:

Ներածական հատվածը եզրափակում է գրականության տեսությունը: Որպես աշխատանքի շահեկան կողմ պետք է նշել, որ հեղինակն օգտագործված գրականությունը դասդասում է ըստ բնույթի, առանձնացնելով հնագիտական, պատմագիտական և հուշարձանագիտական բնույթի հետազոտությունները:

Առաջին գլուխը նվիրված է Սոթք գավառի պատմաաշխարհագրական նկարագրին և հետազոտության պատմությանը: Առաջին ենթագլխում ներկայացված է գավառի լանդշաֆտը և սահմանները: Էական հանգամանք է, որ հեղինակը քննում է շրջանի սահմանները պատմական կտրվածքով, հանգելով այն կարևոր եզրկացության, որ գավառի անտիկ և միջնադարյան պատկերը գալիս է ուրարտական և ավելի վաղ ժամանակաշրջանից չնչին փոփոխություններով: Առաջին գլխի երկրորդ ենթագլուխը գավառի զարգացման

պատմական ակնարկն է: Հեղինակը ջանասիրաբար ներկայացնում և վերլուծում է սկրնադրյուրային հենքը, օգտագործելով ինչպես հայկական, այնպես էլ օտար աղբյուրներ վաղմիջնադարից՝ մինչև XVIII դար: Առաջին գլխի երրորդ ենթագլուխը նվիրված է տարածաշրջանի ուսումնասիրության պատմությանը:

Երկրորդ գլխում ներկայացվում են ուսումնասիրվող տարածաշջանի հնագիտական հուշարանները: Հեղինակն առանձին-առանձին նկարագրում է ամրոցները, պարսպապատ սրբավայրերը, բաց բնակատեղիները: Առանձնապես հետաքրքիր է, որ հեղինակն ուշադրություն է դարձնում ձողաշեն կառույցների ճարտարապետությանը: Հեղինակն անդրադարձ է կատարում նաև արտադրական կառույցներին: Առանձնապես հետաքրքիր է բնակավայրերի տեղանունների նույնականացումը և համադրումը պատմիչների, մասնավորապես Ստեփանոս Օրբելյանի տվյալների հետ: Աշխատանքի անկասկած առավելությունների թվին է պատկանում GIS համակարգի միջոցով ամրոցների տեղակայման համակարգի վերլուծությունը: Հեղինակը հանգում է համոզեցուցիչ հետևությունների ամրոցների տեղագրման տրամաբանության վերաբերյալ: Այս գլխում հեղինակը քննության է առնում նաև վանական համալիրները և անապատները: Դրական պետք է գնահատել այն հանգամանքը, որ հեղինակը համադրում է մատենագրական և հնագիտական տեղեկությունները: Այնուհետև քննվում են տարածաշրջանում հայտնաբերված խաչքարերը և տապանաքարերը: Այս հատվածն իր բնույթով միջմասնագիտական է: Այստեղ պարունակվում են և արվեստաբանական, և մարդաբանական բնույթի տեղեկություններ: Անշուշտ առավելություն է հանդիսանում այն հանգամանքը, որ հեղինակը բժախնդրորեն վերլուծում է թաղման կառույցները, համադրում համաժամանակյա համալիրների հետ, փորձում դիտարկել պատմական գուգահեռներ:

Երրորդ գլուխը նվիրված է Սոթքի նյութական մշակույթին: Հեղինակը քննության է առնում խեցեղենը դիտարկելով հասարակ, ջնարակված և շինարարական խեցեղենը: Կարևոր հանգամանք է աշխատանքում խեցեղենի համապարփակ և մանրակրկիտ նկարագրությունն և տիպաբանությունը: Նյութական մշակույթի նմուշները դիտարկվում են որպես սկզբնաղբյուր հին հաղորդակցության ուղիների վերակազմության համար: Հեղինակը դիտարկում է նաև կարևոր խնդիր, կապված ջրային ուղիների և ձկնորսության զարգացման հետ:

Աշխատանքի արժեքավոր հատվածներից է հավելվածների բաժինը, որտեղ ներկայացվում են Սոթքի հուշարձանների, վիմագիր արձանագրությունների, հայ և օտար

մատենագրական սկզբնաղբյուրների, ձեռագրերի հիշատակարանների և պարսկական հրովարտակների համահավաքները:

Աշխատանքում ներկայացված քարտեզները կատարվել են բարձրորակ քարտեզագրական հիմքի վրա:

Այսքանով հանդերձ աշխատանքում առկա են մի շարք թերացումներ, որոնք բնավ չեն ստվերում հեղինակի կատարած ահռելի աշխատանքը: Մասնավորապես առկա են խմբագրական բնույթի վրիպակներ, օր.՝ անհամապատասխանություններ հղվող գրականությունում և գրականության ցանկում հիշատակվող գրականության տվյալներում: Աշխատանքում առկա են որոշ վրիպակներ և խմբագրական անճշտություններ: Թերևս կարելի էր խուսափել պատմիչների տեղեկությունների բառացի մեջբերումից, բավարարվելով միայն համեմատական աղյուսակով:

Բովանդակային խնդիրներից պետք է նշել այն, որ միշտ չէ հստակ ձևակերպված և շինարարական տեխնիկայի վերլուծությամբ ամրագրված թե որքանով են վաղ շրջանի ամրոցները որպես այդպիսիք ծառայել նաև միջնադարում:

Նշված թերացումները չեն նսեմացնում հեղինակի կատարած աշխատանքը, փաստացիորեն Սոթք գավառի պատմական հանրագիտարան հանդիսացող աշխատանքի գիտական և գիտագործնական նշանակությունը, ուստի Երևանի պետական համալսարանի հնագիտության և ազգագրության ամբիոնը որպես առաջատար կազմակերպություն միջնորդում է ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտում գործող ԲՈԿ-ի հնագիտություն և ազգագրություն 007 մասնագիտական խորհրդին շնորհել ատենախոսության հեղինակին հայցվող գիտական կոչումը:

ԵՊՀ Հնագիտության և ազգագրության ամբիոնի վարիչ, պ.գ.դ., պրոֆ.՝
Հ. Գ. Ավետիսյան *Z. Avetisyan*

Պ.գ. դ., պրոֆ. Հ. Գ. Ավետիսյանը հաստատում էմ՝

ԵՊՀ գիտքարտուղար, Բ.գ.թ. *Գույնևան*

Մ. Վ. Հովհաննիսյան

19.05.2023

